

En folkhemsbyggare med sommardröm i Stora Hult

Att läsa om hur historiska personer tagits emot på deras egen tid är alltid intressant. Man får onekligen lite vidare perspektiv även på dagens debatt. En av arbetarrörelsens verkliga ikoner är Ernst Wigforss, som förutom att hänga porträtt på väggen också finns avbildad som en vacker byst i finansministerns besöksfoaje.

När han först blev finansminister 1925 möttes han emellertid av expeditionschefen med följande ord: ”Herr Wigforss som finansminister verkar med förlov sagt som ett dåligt skämt”.

Regeringen som helhet var heller inte hyllad. Så här lät det i Handelstidningen:

”En regering för vars undermålighet icke ens de kunna blunda, som helst skulle vilja det, sprider den ringaktning, för vilken dess sätt att handhava sin syssla göres till föromål, till själva ämbetet. Respekten för statsmakten förflyktigas. Står det klart för menig man, att inga särskilda kvalifikationer fordras för att taga vård om riksstyrelsen, och att det följaktligen icke är så noga, hur den handhaves, då anfrätas samhällsbanden.”

Att han över huvud taget blev finansminister kan ju tyckas lite märkligt med tanke på att hans akademiska meriter egentligen handlade om nordiska språk, om Södra Hallands dialekter. Men vid sidan av sina egentliga akademiska studier ägnade sig Wigforss mycket åt både moderna språk, marxism, nationalekonomi och teologiska funderingar. Han undervisade många år, medverkade som skribent i olika tidskrifter och skrev flera böcker om olika politiska frågor före sitt tillträde som finansminister. Han var också innan dess riksdagsman i drygt fem år, före detta konsult i regeringen och före detta utredare av försvarspolitiken.

Ernst Wigforss föddes i Halmstad 1881. Pappan var målarmästare. Uppfostran skedde i religiös anda, men Wigforss själv började tidigt ifrågasätta religionen. Han blev socialt och politiskt intresserad på allvar under studenttiden i Lund. Den politiska plantskolan var en opolitisk förening ”för ungdomar med självständiga och fria åsikter” i Lund, som hette DYG. Ernst Wigforss gick med som 25-åring 1906, men hade redan tidigare en stor del av sin kamratkrets i denna församling.

Hans första politiska upplevelse var unionskrisen 1905. ”Det var inga nya känslor som avslöjades, bara insikten om deras styrka, som blev klarare inför krigshotet” berättar Wigforss i första delen av sina memoarer: ”...man måste dela ansvaret för vad människorna i detta land tog sig för i världen - - - Krig med Norge var ett brott. Måste man bli medbrottsling? Inom arbetarrörelsen talades om storstrejk mot mobilisering. Hur skulle den enskilde göra, om han kallades in att ta del i ett krig, som han ansåg för en förbrytelse mot sunt förnuft, mot moral, mot folkets framtid? Hur skulle man själv göra? Naturligtvis vägra gå ut.”

Wigforss kom de första åren som politiskt aktiv att syssla mycket med frågan om nedrustning av försvaret, men han hade också ett brett allmänpolitiskt, ideologiskt och pedagogiskt intresse. Under många år drogs han mellan forskningen, politiken och arbete som lärare och skribent. Han flyttade också rent fysiskt flera gånger mellan Lund och Göteborg innan han slutligen hamnade i Stockholm.

1919 blev han invald i riksdagen för socialdemokraterna. Det var inte utan motstridiga känslor, vilket ett brev till en kollega vittnar om: ”Jag exploateras här i valrörelsen på ett sätt som ger mej det bästa samvete och den tröttaste hjärna var dag jag sluter ögonen...I första kammaren vill di nog ha mej här i Göteborg, om det inte går att spara mej till nyvalen till den 2:dra. Det är ju hedrande men inte enbart lockande. Av alla möjliga skäl. Jag ser nämligen inte mycke möjlighet att dra jämt med vår upphöjda partiledning i alla dess taktiska finesser.”

Wigforss, som var kritisk mot partiets försvarspolitik, hamnade givetvis i en försvarsutredning, som nämnts redan tidigare. Men Wigforss första riksdagsperiod handlade också mycket om de klassiska sociala frågorna, till exempel införande av 8-timmarsdag.

En illustration till de frågor som var aktuella för honom vid denna tid kan vara Göteborgs arbetarekommuns förslag till partiprogram. Det sändes till partistyrelsen 1919 och citeras i sin helhet i Wigforss memoarer. Inledningen föreskriver framför allt ett bättre dagligt liv för de lägre samhällsklasserna. Första kapitlet rubriceras således: 1. En allmän höjning av arbetarklassens levnadsstandard. Medlen var arbetstidförkortning, lagstadgad semester minst 14 dagar, höjning av real lönestandard, rätt till arbete, effektiva socialförsäkringar, högre bostadsstandard och höjd uppfostran (!).

De övriga delarna av programmet handlade om skattepolitik, den ekonomiska krisens avskaffande, militärfrågan, produktionens utformning och distributionens organisering. En i dagsläget pikant detalj var att programmet föreskrev att ”Försäkringsverksamheten organiseras enhetligt i statens hand.”. Vad gällde militärfrågan var budskapet att alla vapenövningar skulle inställas och alla nyanskaffningar upphöra.

Dagens omdebatterade försvarsnedskärningar är väl i det sammanhanget rätt modesta! Man får annars en hel del påminnelser om kontinuiteten i det politiska vardagslivet också när man läser en gammal finansministers memoarer. Till exempel om förhandlingarna med Bondeförbundet i början av 1930-talet: ”Att i en oviss eller kritisk situation de avgörande förhandlingarna inte föres i utskotten utan vid överläggningar i en mindre krets mellan representanter för regering och partiledningar, har varit en välkänd praxis i vårt riksdagspolitiska liv.” Och rent praktiskt: ”Vad jag själv minns från de dagarna är att vi väntade.”

Ernst Wigforss var en radikal person, som ville få till stånd verkliga förändringar genom sitt politiska arbete. Han fick därmed naturligtvis stark kritik bland motståndare, inte minst för sitt förslag till arvsskatt på 20-talet och för den nydanande krispolitiken i Keynes anda på 1930-talet. Han ledde arbetet med socialdemokraternas

efterkrigsprogram 1944, med krav på full sysselsättning och förslag om sociala reformer, industriell demokrati och ökat statligt inflytande över näringslivet. Som finansminister drev han också senare en skattepolitik för ökad utjämning, för att finansiera ökad social välfärd.

Bland de egna blev han mycket populär. I Hans Hastes lilla bok "Arbetarrörelsens historia" beskrivs han som "En av de politiker som betytt mest vid formandet av det nutida svenska samhället och arbetarrörelsens kanske främste ideologiska tänkare."

Han var också socialdemokratisk finansminister under sammanlagt nästan tjugo år. Första perioden var kort, 1925-26. Sedan återkom han 1932-36 och 1936-1949. Den enda som i modern tid suttit längre än Wigforss är Gunnar Sträng.

Inte ens för denne man handlade livet dock bara om politik. En inte oansenlig del av hans minnen handlar om livet vid sidan om, resor, vänner, filosofer, dikter och inte minst sommarhuset i Stora Hult. Det ligger bara ett stenkast från min egen barndoms sommarhem, så jag har lätt att förstå att livet med hustrun Eva och vännerna bland tallar och gräsbevuxna sanddynor måste ha varit en underbar avkoppling. En del av hans tankar om ett bättre liv avspeglas också i breven efter några sommarveckor vid Bjärekusten:

"Varför ska inte alla människor "i vår generation" kunna få va med om ett par månaders ferier, i fjäll eller vid hav? Är det inte socialism nog att slåss för?" (Brev till vännen Hedén 29.7.1917)

Det var kanske inte just detta uttalande som gjorde honom till ledande socialdemokratisk ideolog, men ändå vittnar det, bland mycket annat, om hans förmåga att tro på och bejaka sina egna drömmar om en bättre tillvaro. Detta var ju en väldigt mycket konstigare tanke då än vad det är nu. Först tjugo år senare, 1938, kom den första svenska semesterlagen som gav alla rätt till två veckors semester. Och först vid Wigforss död 1977 fick vi den lag om fem veckors semester som gäller nu.

Maja Nilsson

Källor:

Ernst Wigforss: Minnen del I-III

Ernst Wigforss: Ha vi råd att arbeta

Hans Haste: Arbetarrörelsens historia

Nationalencyklopedin, 1995